

värdering och förstörelse” upp det faktum att det finns en koncentration av bevarade bonader i övre Sverige och då främst Hälsingland. ”Det bevarade är slumpens skördar, men man frågar sig onekligen varför slumpen så enständigt valt just Hälsingland?” Något av en parallell ser vi i samlingsfyndet från Setesdalen i Norge. Här understryks att det ekonomiska underlaget var viktigt för ett påkostad inredningsmåleri. För Hälsinglands del kan man dessutom peka på linets stora ekonomiska betydelse både som handelsvara och som målningsunderlag. Försäljningen av främst linneprodukter, och med medeltida rötter, gav förutom välkomna kontanter att spendera på något utöver det vanliga rika, impulser och kontakter utåt. Här måste de många handelsbönderna från Jämtland och Hälsingland ha varit viktiga förmedlare som innebar att man kunde köpa önskade varor även utifrån. Inte minst Sigurd Erixon har understrukt betydelsen av dessa kontakter. Lindberg visar också att hälsingehantverkare av olika slag mer eller mindre tvångsrekryterades till Kronans byggen.

Maj Nodermann uppfyller med stor framgång den inledningsvis uppställda målsättningen att fylla den mycket påtagliga och besvärande luckan när det gäller forskning och kunskap kring det äldsta inredningsmåleriet utfört på väv på nordiskt område. Att läsa hennes bok ger mycken kunskap och stimulans. En bok att gå tillbaka till. Valförsedd med pedagogiskt bildmaterial. Stor omsorg är nedlagd på den grafiska formgivningen.

Ingemar Svensson, Gävle

Oväntat. Aspekter på etnologisk kulturforskning. Roger Jacobsson & Britta Lundgren (red.). Carlsson Bokförlag, Stockholm 1996. 220 s. ISBN 91-7203-176-X.

”Det blir aldrig som man tror” konstaterar Anna-Sofia Lundgren i ett inledande avsnitt till sin artikel ”Det kommande annorlunda”. Därmed anknyter hon också till temat i antologin *Oväntat*. I denna bok har femton etnologer från Umeå gått samman för att skriva om det som överrumplat och tett sig paradoxalt i deras forskning. I de olika artiklarna problematiseras bl.a. representationen av musikstilar, populärorientalism, kläder, kvinnligt dagboksskrivande, Åseleandan, sinnessjukvård, Tysklandsbilder, konstruktioner av det rumsliga, bokhistorisk forskning och en rättstvist om en trilskan-de kamin.

När Marianne Liliequist skriver om ”kovändningar och lappkast. De ständiga omprövningarnas metod” handlar det om oväntade insikter i den egna forskningsprocessen. Förf. har kommit att fråga sig vad hennes egen forskning *gjort* med de sammanhang hon försökt sig på att tolka. Hon ger exempel på hur hon varit med om att skapa eller återskapa det hon forskar om. Liliequist har t.ex. blivit kritisk till hur hon i sin egen avhandling om nybyggare i en norrländsk region, kom att teckna en alltför positiv bild av de människor som studerades. Det var ett ideal som blev stärkt. De negativa dimensionerna hos de människor som beskrevs, som missunnsamhet och uteslutande av det annorlunda, tonades ned. I en senare studie av exiliranier försökte förf. först att ta reda på ”hur iranier är”. Successivt kom hon att ifrågasätta denna strävan då den utgick ifrån, men också åstadkom, en föreställning om att etnicitet var något stabilt och oföränderligt. Liliequist vänder sig numera också mot sina tidigare försök att uppvärdera kvinnors intresse för TV:s såpoperor. Hon hade en ambition om att gå till storms mot de ”smakdomare” som så enträget kritiserat genren och hånat dess publik. Förf. ansåg att detta förakt berodde på att serierna var ”kvinnliga” och ”underklassiga”. I färd med att synliggöra de positiva dimensionerna med det kvinnliga såpoperatittandet, som att TV-publiken ständigt tränas i att förstå relationer på nya sätt, upptäckte dock Liliequist att hon höll på att upprepa en könsdikotomi. Hon *gjorde* kvinnan till relationsexpert och mannen fick fungera som kontrast.

Liliequists artikel är nu inte bara självreflexiv. Den vänder sig mot ett modernt teoretiskt tänkande som genomsyrats av ambitionen att tala om hur det *egentligen är*. Likaså problematiseras traditionella etnologiska strävanden om att forskaren ska vara nära de människor som studeras, ta deras parti mot en uppfattad dömande omvärld. Det är en generös artikel Liliequist skrivit. Som läsare bjuds jag in till ett möte med motstridiga vetenskapliga principer och jag får träffa ett föränderligt forskarsubjekt.

Även i Bo Nilssons artikel ”Amatörfotografens kalsonger. Visuell representation av maskulinitet” problematiseras kategorier, om än på ett något annorlunda sätt. Förf. utgår från bilder av ett par herrkalsonger, vilka fotograferats på ovanliga sätt. I mötet med bilderna kan ögonblick av osäkerhet skapas. Här upprepas ännu en gång maskulinitet som kategori. Det är dock en oväntad representation och den undergräver de föreställningar som – bl.a. genom reklam – vanligtvis

vidhäftas denna könsindelning. En av de män som Nilsson visat bilderna för, menade att motiven var "anti-macho". Det är ett exempel på hur fotografierna åstadkommer en s.k. "dubbel rörelse", dvs. kategorin manlighet undermineras samtidigt som den upprepas eller framställs. Nilsson rör sig lätt över svåra teoretiska spörsmål och hans artikel är också mycket tät.

Ett oväntat motstånd från handledare kan få ett tänkt forskningsprojekt att bli än intressantare. Så var det för Katarzyna Wolanik. Hon ville studera den polska intelligentian men uppmuntrades att också skriva om "folket" och de "mindre privilegierade". Wolanik, som levte sina första tjugotvå år i Polen, hade en annan bild av de förmodat privilegierade. I artikeln "Oförätter, motstrategier och distinktioner. Om den polska intelligentian" får jag som läsare möta de polska välutbildades situation genom en intervjuad kvinnlig läkares tolkning av denna värld. Den intervjuade har också växt upp i en intellektuell familj, vilken kontrasteras mot det samhälle den levde i. "Min familj var fullkomligt missanpassad", berättar den kvinnliga informanten och lär därigenom både något om hur såväl samhället som familjen förstods. Wolanik väver också in trådar som – i min läsning – får en fascinerande brytningseffekt. Bourdieus teorier, framkomna i ett franskt samhälle där intelligentian haft betydligt högre status än i Polen, skapar oväntade inslag. Här sker, menar jag, också något överraskande med Bourdieus tänkande. Kanske kommer Wolanik att i än högre grad göra en poäng av detta i det fortsatta forskningsarbetet.

Det oväntade behöver dock inte ha sin härkomst i själva forskningsprocessen. Istället kan det vara något fysiskt oförutsägbart som inträffar och som förändrar den egna livshållningen och den drabbades förståelse av sig själv, sin vardag och sin forskning. När boken *Oväntat* kom hem till mig var det en artikel om en fruktad och plötslig händelse som jag läste först. Troligen är det också detta avsnitt, Claes Olssons "Så länge hjärtat slår", som jag kommer att bära med mig längst. Olsson berättar om en egenupplevd hjärtinfarkt och han analyserar sig själv, sina och omgivningens reaktioner. Den vetenskapliga begreppsapparaten används på ett finstämt sätt och teoretiska reflektioner vävs in på ett till synes alldeles självklart vis.

Antologin *Oväntat* visar både på spridningen och sammanhållningen inom svensk etnologisk debatt idag. Att skribenterna placeras i alfabetisk ordning är naturligtvis sympatiskt. Ingen av författarna har behövt se sin artikel "tvingas" in i ett sammanhang som den inte

växt fram ur. Uppläggningsen bidrar dock, menar jag, till att boken blir något spretig. En mer problematiserande disposition hade möjligen gjort mångfalden av perspektiv intressantare och tydligare. Kanske hade det då också blivit lättare att uppfatta och fördjupa sig i de aktuella vetenskapliga diskussioner som förs i de olika artiklarna.

Att tematisera det oväntade tycker jag emellertid är välfunnet. Inte minst bidrar denna sammanhållande länk till att man får överraskande och ibland rent av omtumlande ingångar i en rad forskningsprojekt.

Så till sist, *Oväntat* är en mycket vacker bok som också ligger väl i handen.

Lena Martinsson, Göteborg

Marja Taussi Sjöberg: *Rätten och kvinnorna. Från släktmakt till statsmakt i Sverige på 1500- och 1600-talen*. Atlantis, Stockholm, 1996. 223 s., ill. ISBN 91-7486-308-8.

Under 1500- och 1600-talen växte i Sverige den tidigmoderna staten fram med en ökad centralmakt, en statskyrka, en modernare centraliserad administration och nya samhällsgrupper. Även rättsväsendet förändrades. Taussi Sjöberg försöker fånga denna utveckling i lagtexter, rättspraxis samt genom kvalitativ läsning av domböcker. Det empiriska materialet är hämtat från Njurunda sn, belägen söder om Sundsvall. Syftet är att belysa hur relationen mellan centralmakt och lokalsamhälle, relationerna mellan kvinnor och män på det rättsliga planet och människors sociala relationer ute i byarna förändrades under 1600-talet. Boken är disponerad i tre delar där de tre frågorna studeras var för sig.

Bokens första del behandlar förskjutningen från förstatlig till central rätt. Staten befäste sin makt i den nya tidens början genom att använda häradsstingen som kanal. Ett första tecken på centraliseringen var tillkomsten av Svea hovrätt 1614 och länsindelningen 1634. Hovrättens uppgift var att kontrollera de lägre rättsinstanserna genom att granska domböckerna från underdomstolarna. Detta fick till följd att man övergick från muntlig till skriftlig rättsprocedur. Grunden lades också för likformighet i rättskipningen på häradsnivå. 1680 stadgades att härads hövdingarna själva skulle handha domarsysslor – de hade tidigare överlåtit dem åt vikarier – och härmed skapades en ny ämbetsmannakår. Tinget, från att ha varit den lokala maktens centrum med